

4. Онуфрій заявив, що бачить Україну соборною, красивою і могутньою [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/politics/951033-onufriy-zayaviv-scho-bachit-ukrajinu-sobornoju-krasivoju-i-mogutnoju.html> (дата звернення 28.04.2015).

5. Святослав Шевчук: Ми маємо прямувати до примирення з Московським Патріархатом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zz.te.ua/svyatoslav-shevchuk-my-majemo-pryamuvaty-do-prumyrennya-z-moskovskym-patriarhatom/> (дата звернення 4.05.2015).

6. Єдність християн – це свято навернення усіх християн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ofm.org.ua/library/jednist-khrystyjan.htm> (дата звернення 4.05.2015).

7. Філарет закликає УАПЦ об'єднатися з УПЦ КП [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.newsru.ua/ukraine/25feb2015/filaretprizyv.html> (дата звернення 4.05.2015).

Суханов В.Ю.

керівник гуртка,

Енергодарський Центр дитячої та юнацької творчості

БАЗОВІ КАТЕГОРІЇ І СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ

Однієї з актуальних задач філософії є, з нашої точки зору, подолання прогалин меж філософією та конкретними науковими дисциплінами. З метою систематизації психологічного знання візьмемо як приклад дві пари категорій-протилежностей: «ціле» та «дрібно», «причина» та «наслідок». Ми навмисно узяли за протилежність «цілому» не «часткове», а «дрібно», підкреслюючи неподільність, як ключову ознаку «цілого». «Частини бувають тільки у трупа» (Ф. Енгельс. «Діалектика природи»). Таке вільне ставлення до загально-прийнятих категорій спричинено поставленою нами задачею у цій публікації синтезу філософського та психологічного знання.

Категорійну пару «причина» та «наслідок» ми також представимо у більш зручному для наших цілей вигляді: «свободи» та «полону». Ці терміни прийняті в езотериці (Бейлі А. «Трактат про сім променів»). Очевидно, що, володіючи свободою вибору при породженні причин, індивід опиняється згодом у полоні їх наслідків.

Коли Кант протиставить метафізичне та трансцендентне мислення, або коли психологія протиставить, наприклад, сукцесивне (покрокове) та симультанне (стягнене) сприйняття, або логічне та недиз'юнктивне мислення (напрямок А.В. Брушлінського у діяльнісному підході, ІПАН СРСР), то в усіх цих випадках річ іде про те, що усі види психічних функцій можна підрозділити на «цілісні» та «дрібні». Згідно зі східним ученням, наданим О.І. Реріх в Агні Йозі (2.2.11.2), психічні елементи, які стоять за названими категоріями, відособлено не проявляються, але тільки у з'єднанні. Узяті по одному від двох названих пар, вони дають 4 можливі комбінації та уявлення про принципи побудови усій системи психологічного знання.

Так, «ціле» може бути у з'єднанні або зі «свободою», або з «полоном». У першому випадку «ціле + свобода» є «імпровізація», коли нова складна психічна дія виконується стягнене, успішно та уперше (для людства). У другому випадку «ціле + полон» є психічна функція «наслідування» (імітації), або навик, доведений до досконалості.

Аналогічно і «дрібне» може бути у з'єднанні з тими ж елементами. У першому випадку «дрібне + свобода» є «евристичний пошук» методом проб та помилок. Останній у минулому сторіччі був об'єктом програмування (на мові шахістів – дерево розрахунку варіантів із використанням оціночної функції наприкінці кожної гілочки). У другому випадку «дрібне + полон» є «тренування», або формування навичку у наслідку багатократного покрокового повторювання (алгоритмічне програмування).

У цих чотирьох парах угадується єдина «драбина» розвитку психіки. У низхідному варіанті (формування навичку, наприклад, у теорії фізичного виховання та спортивного тренування) маємо 4 таких фази.

1. Імпровізація, у наслідок якої народжується нова успішна цілісна дія.

2. Евристичний пошук методом проб та помилок, який дозволив би відтворити новинку.

3. Багатократне покрокове повторювання, яке сприяє опануванню алгоритмом дії.

4. Стягнене (симультанне) виконання шуканого досягнення, доведене до автоматизму.

В онтогенезі (у висхідному варіанті) ці ж ступені розташовуються у зворотному порядку.

1. Стягнене наслідування побаченого або почутого, яке характерне для раннього дитячого віку. Це характерно також для акторів пародійного жанру. У західній психології відповідає конвергентному (збіжному) мисленню, у якому кінцева мета відома та конкретна, а вихідні дані максимально узагальнені.

2. Покрокове засвоєння навичку, яке характерне для початкового навчання письму у школі. Це характерно також для категорії робітничого персоналу часів раннього капіталізму, від якого вимагалось повторювання стандартних операцій біля конвеєру.

3. Активне самостійне апробування діяльності методом проб та помилок, яке характерне для підліткового віку. Саме так народжувалася сучасна наука, яка розчленовує та порівнює. У західній психології відповідає дивергентному (розбіжному) мисленню, у якому кінцева мета максимально узагальнена, а вихідні дані максимально конкретні.

4. Недиз'юнктивне пізнавальне мислення та імпровізація, яка характерна для представників мистецтва найвищого рівня. Науковою психологією цей рівень майже не вивчався, через те, що сам метод сучасної науки вимагає «розчленування на частини» (згідно Канту – метафізичний).

Ці ж 4 рівня передбачаються на нижньому (органічному) та на вищому (соціальному) рівнях на інших витках спіралі розвитку.

Розглянуті вище 2 пари протилежностей дозволяють віднести їх до «середньої» групи, яка відповідає посередницькій позиції людини поміж матеріальним та духовним початками. Кожна з таких пар має свій синтез (на мові формальної логіки – кон'юнкцію), яка відповідає матеріальному началу. У нашому випадку «і ціле, і дрібне» дають у кон'юнкції «систему», а «і причина, і наслідок» дають у кон'юнкції «закон». Але такі «синтетичні» категорії повинні мати, у свою чергу, протилежності на полюсі духовного початку, які мають удавати з себе «і не-перше, і не-друге».

Таким чином, «і не-ціле, і не-дрібне» = «синкрет» (первинний, нерозчленований сприйняттям образ) \neq «система» = «і ціле, і дрібне»; «і не-причина, і не-наслідок» = «випадок» \neq «закон» = «і причина, і наслідок». Очевидно, варто застерегтися від однобічного погляду на похідні категорії і не вважати, наприклад, тільки випадковість як непізнану закономірність. З протилежної точки зору можна вважати і закономірність як непізнану випадковість.

Метод побудови об'єднувальної «драбини» розвитку для комбінацій, одержаних від 2-х пар протилежностей, розглянутий у даній публікації, був використовуваний також і для побудови інших таких же «драбин» з інших пар протилежностей.

Виведені наприкінці цієї публікації 2 синтетичні пари протилежностей наближають нас до більш високих «драбин» мислення, котрі людству ще треба буде сформулювати. Побудова такої «драбини» для останніх двох пар категорій не є метою цієї публікації.